

Lausunto

27.02.2023

Asia: VN/35359/2022

Lausuntopyyntö: Kasvutyöryhmä

Lausunnonantajan lausunto

Millä konkreettisilla toimenpiteillä voitaisiin vauhdittaa talouskasvua kestäväällä ja julkista taloutta vahvistavalla tavalla? Esitelkää kolme vaikuttavinta toimenpidettä.

- 1) Kohdennetaan julkisia T&K-panostuksia erityisesti yritysten aineettoman pääoman kasvattamiseen

Suomessa on viime vuosina investoitu seiniin ja laitteisiin aineettoman pääoman kustannuksella. Jo päätettyjen t&k-lisäpanostusten tulee jatkossa kannustaa yrityksiä erityisesti kilpailukykyä laaja-alaisesti edistäviin aineettomiin tekijöihin. Käytännössä tämä tarkoittaa panostuksia esimerkiksi digitalisaatioon, organisaatioiden uudistumiseen, uusiin liiketoimintamalleihin, muotoiluun ja digitaalisiin alustoihin. Tutkimuskirjallisuuden mukaan alhaiset panokset aineettomaan pääomaan ovat yksi keskeinen selittävä tekijä sille, että Suomen tuottavuuskasvu on jäänyt merkittävästi esimerkiksi Ruotsista. Lisäpanostuksilla arvioidaan olevan positiivinen vaikutus tuottavuuteen ja talouskasvuun. Lisäksi ne myös tehostavat julkista taloutta ja luovat innovaatiiovetoista kasvua.

Prof. Matti Pohjola kartoittaa raportissaan (2020) hitaan tuottavuuskasvun syitä Suomessa. Raportin mukaan Suomen kansantalouden suurin ongelma on kilpailijamaita alempi työn tuottavuus. Eritoten t&k-investointien väheneminen ja ICT-investointien kasvun hidastuminen ovat heikentäneet työn tuottavuuden kasvua Suomessa. Suomi ei ole siten pystynyt hyödyntämään kilpailijamaiden tavoin teknologian kehitystä ja ICT-investointeja. Esimerkiksi Ruotsin parempi tuottavuuden kasvu verrattuna Suomeen on syntynyt palvelualoilla - erityisesti tietointensiivisissä palveluissa. Raportissa korostetaan, että teknologian murros ja kansantalouden rakennemuutos antavat uuden mahdollisuuden, jossa innovaatiopolitiikkaa olisi vahvistettava.

- 2) Kohdennetaan merkittävä osa julkisten T&K-panostusten kasvusta ja niitä tukevista politiikkatoimista valituille painopistealueille strategisesti ja pitkäjänteisesti

Suomi on pieni valtio ja sen tulee kohdentaa voimavaroja tehokkaasti ja strategisesti. Käytännössä tämä tarkoittaa, että kasvuun allokoitavat varat kannattaa sijoittaa strategisesti valituille painopistealueille. Kun toimenpiteet on mietitty kokonaisuutena, luodaan innovaatioympäristöön myös vakautta ja ennakoitavuutta, joka kasvattaa yritysten uskallusta toteuttaa pitkäjänteisiä investointeja Suomeen.

Parhaiden kilpailijamaidemme tapaan Suomen tulee yhdistää kasvupolitiikassaan suunnitelmallisesti koulutukseen, tutkimukseen ja yritysten t&k-kannusteisiin liittyvien toimien lisäksi myös vaikkapa julkisten hankintojen, säädösympäristön kehittämisen ja infrastruktuuri-investointien elementtejä. Suomi menestyy globaalissa kilpailussa luomalla maailmanluokan osaamiskeskittymiä, verkostoja ja kehitysympäristöjä, joiden pohjalta voimme synnyttää uutta innovaatiolähtöistä liiketoimintaa.

T&k-panosten suuntaamisen ohella strateginen kohdentaminen vaatii erityisesti panostuksia koulutukseen, työuran aikana tapahtuvaan osaamisen kehittämiseen sekä ulkomaisen työvoiman houkutteluun valituilla alueilla osaajapulan välttämiseksi. Tällä hetkellä osaajapula on yksi keskeisimpiä pullonkauloja suomalaisyritysten kasvussa.

Kun panostuksia talouden innovatiiviseen uudistamiseen tehdään strategisesti, on valtiolla mahdollisuus vaikuttaa siihen, millä painopistealueilla innovaatiotoimintaa toteutetaan. Selkeästi suuntaavaa ja muutosta hakevaa innovaatiopolitiikkaa kutsutaan transformatiiviseksi innovaatiopolitiikaksi. Transformatiivista innovaatiopolitiikkaa pidetään erityisen sopivana työkaluna esimerkiksi vihreän siirtymän vauhdittamisessa. Vihreä siirtymä on yksi keskeinen ja välttämätön osatekijä suomalaisyritysten tulevaisuuden kilpailukyvyssä.

Kansainvälisten vertailujen mukaan työllisyys on kasvanut innovaatiotoiminnan ansiosta eritoten korkean osaamisen palvelualoilla 2010-luvulta alkaen. Yksityisen palvelusektorin ja erityisesti osaamisintensiivisten palvelujen odotetaan lisäävän työvoimaansa myös tulevaisuudessa. Sen sijaan teollisten toimialojen korkean ja keskitason teknologian työpaikat ovat suhteellisesti vähentyneet niin Suomessa kuin esimerkiksi Sveitsissä, Irlannissa ja kaikissa Pohjoismaissa. Vahva teollisuus on kuitenkin edellytys myös palvelusektorin kehittymiselle, ja Suomessa kannattaa kiinnittää erityistä huomiota korkean jalostusarvon tuotteisiin integroitujen palvelujen lisäämiseen osana suurempaa arvonlisää tuottavan roolin hakemista globaaleissa ekosysteemeissä. Innovaatiotoiminnan työpaikat ovat tärkeässä roolissa talouden kasvun näkökulmasta.

T&k-rahoituslain käytännön täytäntöönpanoa määrittää vaalikausittain, käytännössä nelivuositainen, uusittava suunnitelma. Poliittisessa ohjauksessa on syytä ottaa huomioon, että tiheästi muuttuva suunnitelma ei ole optimaalinen, kun tavoitteena on voimavarojen tehokas ja strateginen kohdentaminen.

3) Lisätään kannusteita innovaatioyhteistyön lisäämiseen ja laadulliseen kehittämiseen sekä erilaisten yritysten kesken että yritysten ja tutkimusorganisaatioiden välillä

Harva yritys menestyy toimimalla yksin. Pienessä kansantaloudessa, jonka suurimmatkin yritykset ovat maailman mittakaavassa pieniä, on eri toimijoiden välinen sujuva yhteistyö ollut pitkään edellytys maailmanlaajuisesti kilpailukykyiselle toiminnalle. Sekä yritysten välinen, että yritysten ja tutkimusorganisaatioiden välinen yhteistyö ovat tärkeässä roolissa.

Tutkimuksen mukaan vain harvalla yliopistotutkijalla on kannusteet tai motivaatiota lähteä kaupallistamaan edes niitä tutkimustuloksia, joissa tutkija itse näkee kaupallista potentiaalia. Käytännössä tämä tarkoittaa, että Suomessa tehtävä huippuluokan tutkimus ei muunnu täydellä potentiaalillaan taloutta uudistavaksi ja kilpailukykyä kasvattavaksi yritystoiminnaksi. Sen lisäksi, että taloutta uudistavien yritysten määrä jää pieneksi, tutkimustulosten hyödyntämättä jättäminen tarkoittaa, että merkittävä osa t&k-panostusten läikkymisvaikutuksista jää realisoitumatta. Tämä kasvattaa ”hävikkiä” entisestään. Yritysten ja yliopistojen yhteistyön kannustimia määrittää tutkimuspäässä erityisesti yliopistojen rahoitusmalli, joka ei nykyisellään kannusta riittävästi yritys-yhteistyön tekemiseen. Tässä tarvitaan siis reformi siten, että kaupallistettavasta tutkimuksesta tehdään yhtä kilpailukykyinen tutkijoiden uran kehittymisen kannalta kuin perinteinen tutkimusjulkaisuihin perustuva malli.

Korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja yritysten välinen yhteistyö rakentaa sellaista osaamista, joka sitoo yritysten innovaatiotoimintaa Suomeen. Myös suuret globaalit haasteet vaativat isojen yritysten mukanaoloa ja verkottumista pk-yritysten kanssa. Monille suurille yrityksille on haastavaa synnyttää radikaalisti uusia, omien vanhojen tuotteiden ja palvelujen valta-asemaa haastavia ratkaisuja. Oman uudistumisensa ja tulevan kilpailukykyä turvaamiseksi suuret yritykset hakevat usein innovaatiokumppanuuksia vanhentuneita ajatusmalleja haastavien alkavien ja pienten yritysten kanssa. Viime vuosina tapahtuneet t&k-rahoituksen leikkaukset ovat vähentäneet nimenomaan tutkimuksen ja yritysten välistä yhteistyötä.

Innovaatioiden syntymisessä yritysten keskinäinen yhteistyö on avainasemassa. Tutkimuksen mukaan valtaosa innovaatioista syntyy alihankkijoiden, kilpailijayritysten ja muiden yritysten tai asiakkaiden kanssa käydystä vuoropuhelusta.

Eri toimijoiden vuoropuhelun ja yhteistyön lisääminen on kustannustehokas tapa parantaa innovaatiojärjestelmän tehokkuutta ja Suomen kilpailukykyä. Käytännössä se vaatii, että innovaatiojärjestelmän rahoitusmekanismit mahdollistavat pitkäjänteisen yhteistyön ja kannustavat vuoropuheluun ja ekosysteemiseen toimintaan ja ajatteluun. Ekosysteemissä tietyn aihepiirin toimijat työskentelevät pitkäjänteisesti yhteisen mission ratkaisemiseksi.

Mahdollisuuksien mukaan kuvattaa arvio toimenpiteiden vaikutuksista talouskasvuun ja julkiseen talouteen sekä näiden arvioiden taustalla olevat (tutkimus)lähteet.

1) Kohdennetaan julkisia T&K-panostuksia erityisesti yritysten aineettoman pääoman kasvattamiseen - Lähdeviitteitä:

- Matti Pohjola: Tuottavuus, rakennemuutos ja talouskasvu
- Matti Pohjola: Teknologia, investoinnit, rakennemuutos ja tuottavuus
- P. Aghion, C. Antonin, S. Bunel (2021): The power of creative destruction: Economic upheaval and the wealth of nations. Journal of Economics. <https://doi.org/10.1007/s00712-021-00771-7>
- Einiö, Koski, Kuusi & Lehmus (2022): Innovation, reallocation, and growth in the 21st century. Publication of the Government's analysis, assessment, and research activities 2022:1.

2) Kohdennetaan merkittävä osa julkisten T&K-panostusten kasvusta ja niitä tukevista politiikkatoimista valituille painopistealueille strategisesti ja pitkäjänteisesti - Lähdeviitteitä:

- Koski ja Maliranta (2023): Työkaluja tuottavuuskasvun vahvistamiseen Suomessa
- Alho, Kangasharju, Lassila, Valkonen (2023): Maahanmuutto ja työvoiman riittävyys. Etna Raportti 132
- OECD (2017): Suomen innovaatiojärjestelmän arviointi
- Rouvinen ja Maliranta (2023): Innovaatioita suuntaamalla vihreään kasvuun

3) Lisätään kannusteita innovaatioyhteistyön lisäämiseen ja laadulliseen kehittämiseen sekä erilaisten yritysten kesken että yritysten ja tutkimusorganisaatioiden välillä - Lähdeviitteitä:

- Kotiranta & Tahvanainen: Tutkimustiedon hyödyntäminen kestävän hyvinvoinnin lähteenä
- Aghion, Akcigit, Hyytinen, Toivanen (2018): On the Returns to invention within Firms: Evidence from Finland. AEA Papers and Proceedings 2018.
- Zegel et al. (2021): World-class Ecosystems in the Finnish Economy 2/2021
- Tilastokeskus: Innovaatiotoiminta-2016.pdf

